

scrie, roman aproape incheiat, dar căruia nu-i găsește încă un final satisfăcător. Două luni mai târziu, în aprilie 1979, ne-am revăzut în cabina mea, după un spectacol cu *Romulus cel Mare*. Țin minte că, după ce am vorbit despre ce e realism și ce e parabolă în teatrul lui Dürrenmatt, despre amestecul de tragic și grotesc din piesă, discuția a revenit asupra celui ce va regiza spectacolul *Moromeții*. În mai 1979, ne-am întâlnit din nou. Am convenit ca direcția de scenă să fie asigurată de Anca Ovanez, iar pe Ilie Moromete să-l joace Gh. Dinică. Mai târziu, în septembrie, când piesa trebuia să intre în repetiții, Marin Preda a avut o ezitare: „Prea adesea, în teatru, a spus el, un text bun își pierde din calitate pe scenă, iar altul slab se îmbogățește. Încă nu sînt hotărît. Mi-e frică de cum o să arate spectacolul. Să mă mai gîndesc. Să vedem la primăvară...”.

În primăvara lui 1980, imediat ce terminase corecturile romanului *Cel mai iubit dintre pămînteni*, s-a întors spre teatru, scriind *Tinerețea lui Moromete* (după

rolul II al celebrului său roman). În zilele cînd revizuia piesa, se consultase cu Anca Ovanez. Marți 20 mai, urma să vină la mine și să-mi aducă manuscrisul. Așteptam cu febrilitate întîlnirea, animat de o secretă bucurie: colaborarea noastră dădea roade, fapta își făcuse drum printre Scylla și Charybda indeciziilor sale, scena cîștigase un mare scriitor.

Am în față ultimele pagini scrise de Marin Preda. Mă las captivat de ele. Vreau să uit că el nu mai este, că nu va mai fi niciodată. Simt impulsul de a-i vorbi. Bunăoară, despre eroii literari care-ți îmbogățesc existența și intră în socoteala propriilor tale experiențe de viață. Despre privirea lucidă, scrutătoare a artistului care-și asumă îndoiala de sine și nu țineste să facă doar o zgomotoasă figurație în actualitate. Despre cărțile sale, care provoacă rămășagul cu durata.

Radu Beligan

Preda — știut și nu

A șadar, capitolul literar cu care se încheie — atît de brusc — opera lui Marin Preda, a fost să fie o scriere dramatică! Neașteptată revelație, profund tulburătoare, îndeosebi pentru cine sesizează faptul, pe cît de evident, pe atît de abscons, că orice lucrare artistică reprezintă, în fond, un fragment din marele Teatru al lumii. Revelație amplificată, aș zice, de mărturiile citorva inițiați în geneza *Tinereții lui Moromete*; astfel se intitulează această *ultima verba*, acest epilog postum al unei existențe aparte, zidite total și deliberat în grandiosul edificiu prin care va colinda pururi umbra marelui singuratic.

L-am întîlnit acum trei decenii; mi s-a părut, din capul locului, fascinant prin dificultatea comunicării, prin acea răsucire în sine, observată adesea, care ascundea — sau vădea, dacă știai să vezi — o extraordinară tensiune emoțională. Insul aparent sec, rece, rezervat era capabil de elanuri enorme, de vaste aurore spirituale, reflectate subtil, în planuri multiple, de pagina îndelung' șlefuită. Țin minte, între altele, o seară intimă, acum cîțiva ani, cînd i-am vorbit despre variante mai puțin cercetate ale „Lucea-

fărului”. L-am văzut, cu surprindere, totuși, vibrînd într-un fel aparte la aceea care pornește astfel: „*Dacă iubești fără să speri / De-a fi iubit vreodată / Se-ntunică de lungi păreri / De rău viața toată...*” Pentru a conchide „O, nu mai crede în minuni / Pe cînd te-alungă soarta / Spre cele trei deșertăciuni / Pustiul, marea, moartea”. A ținut să-și transcrie; a repetat de cîteva ori, privind în gol prin ochelarii cu sticle supra-dimensionate: „*Pustiul, marea, moartea...*” Și, într-un târziu, așa, parcă automat, fără legătură cu vorbirea precedentă: „*Dacă iubești fără să speri...*”

Mi-a reinviat întreaga împrejurare, înă la detalii, în clipa cînd am dat cu ochii de „Cel mai iubit dintre pămînteni”.

Precum se știe, această temă a temelor, dragostea fără de care nimic nu există, revine obsesiv, mai ales sub specie dilematică, în majoritatea scrierilor lui Preda. Era firesc ca *Tinerețea lui Moromete*, despre care am aflat cîte ceva prin bunăvoința distinsei regizoare Anca Ovanez, să confirme cunoscuta propensiune a autorului.

Îată — îmi zic — o piesă pe care trebuie s-o văd, trebuie s-o vedem! Mă bucur de pe acum, cu o înfiorare ușor copilărească, gîndindu-mă cum va arăta scena aceea, cu ploaia ca „personaj” principal, sau scena întoarcerii cocorilor, în vis sau aievea, la marginea lanului lîngă care Moromete visează, sau trăiește, o clipă de amor din tinerețe...

Și mă întreb, cu o uriașă amărăciune, câte piese ne-ar mai fi dăruit Marin Preda, din ce în ce mai interesat, după propria-i confesiune, de genul dramatic („Ce greu, să scrii teatru!” — exclamase, cu puține zile înainte de tragicul deznodământ) — câte comori de subtilitate, forță, poezie s-au scufundat în neant, odată cu stingerea strălucitei planete,

ivită acum 57 de ani într-un sat sărman din marginea Bărăganului...

Il regret, il voi regreta întotdeauna, cu un fel de melancolică deznădejde — mai mult, poate, decît regret, dispariția Atlantidei.

Dan Deșliu

Dacă dragoste nu e, nimic nu e...

Cum aș putea să scriu despre moartea unui om pe care l-am iubit ca pe una dintre marile, și desigur nemeritatele, bucurii pe care mi le-a oferit pînă acum viața?

Cum aș putea să scriu despre moartea unui om care, pe parcursul a mai bine de doi ani, mi-a oferit una dintre cele mai coplășitoare lecții de înțelepciune, de demnitate, de generozitate, de frumusețe sufletească?

Cum aș putea să scriu despre moartea unui om a cărui dispariție o consider ca pe cea mai cumplită nedreptate suferită de oamenii acestui pămînt, după cutremurul din martie '77?

Cum aș putea să scriu despre moartea lui Marin Preda? !...

...Într-un singur fel. Rostind un adevăr care trebuie cunoscut și respectat întru cinstirea memoriei „Celui mai iubit dintre paminteni”: Marin Preda a murit de boala numită iubire. Este o maladie frecventă la anii copilăriei — cei mai frumoși și mai puțini ani ai sufletului nostru — și care, odată depășită vîrsta, nu mai prezintă nici un pericol. Există, din nefericire, rare, extrem de rare excepții. Pentru unele dintre ele — dintre excepții! — boala este fatală...

Acesta este conținutul exact al convorbirii mele telefonice cu Marin Preda, ultima!, din seara zilei de 15 mai 1980.

Radu F. Alexandru

(Continuare de la p. 28)
scrie articolele, să se odihnească. S-a mîncat pește oceanic, cașcaval cu piper, s-a băut bere poloneză. Practic, colocviul spontan s-a mutat în sala clubului, temele fiind altele. Ziua următoare a debutat cu trei vești proaste: directorul teatrului plecase la București, la un examen, sau la un botez; secretarul literar, care regizase și spectacolul aflat în competiție, alunecase de cu seară pe o coajă de portocală și, de supărare, făcuse o întindere de ligament; iar la hotel se sistase apa caldă și bucatăria intrase în deratizare.

Juriul s-a întrunit în ședința decisivă imediat după

ultima cădere de cortină. Dezbaterile au ținut pînă spre zorii zilei, cel mai controversat punct fiind dacă să se atribuie sau nu, sub o formă sau alta, vreo distincție teatrului-gază. Nu s-a acordat. Cina s-a desfășurat într-o atmosferă glacială. S-au servit crenvurști reci, fără muștar și apă gazoasă, pe postavlul meselor de biliard. Fețele de masă de damasc juseseră încuiate de secretară, care lipsea de două zile, avînd recuperări. Se luminase bine cînd juriul a plecat să se odihnească. Oaspeții s-au strîns în hol destul de devreme, camerele fiind achitate pînă la orele douăsprezece. Pînă la trenul de seară mai era vreme berechet, pe care

oaspeții au irosit-o în hol, printre sacoșe, așteptîndu-l pe delegatul teatrului, cu biletele de întoarcere. Delegatul a apărut tîrziu, ciupit bine și cu numai jumătate dintre bilete pentru vagonul de dormit. Membrii fostului juriu au aflat că teatrul a plecat în deplasare, așa că autobuzul care urma să-i transporte la gară avea să absenteze. În amurg, au străbătut în șir indian străzile orașului, au băut cite un pepsi în gară și au urcat în tren nedumeriți și triști. Trenul a plecat de la peronul aproape pustiit și numai o batistă fluturată, fără speranță, după cite un azi' nu se știe care membru al juriului...